

משיורר

לספרות, אמונות ועיון

משורר שיבת ציון

120 שנה להולדתו של שמעון שמואל פרוג

מאת מרדכי סבר

...קראתי בימים ההם את שירי פרוג במקורם ונתפעלתי מאד... כתב ח.ג. ביאליק ליוסף קלוזנר, בהזכירו את תקופת לימודיו בישיבת וולוז'ין, עת קרא את ספר השירים הראשון בשפה הרוסית. לידיו א. פרוג (ז"ל) לשנים שש שירים... מאת הפעם הראשונה בימי חייו (ז"ל) לשנים שש שירים... (לענוכמה) מה קפונזה, מה שגילתי מה לילדותי... מאז נשכחתי... ביאליק בקטע שזכרתי של פרוג על יום האחרון... גיליתי, אסר ביאליק, כתב פרוג לא רכשה אלא עברתי כי בקרא את שירי הרוסיים, חשתי ככל מלה את שפה האיכותית.

ולכן שניאור ובני דורו מספרים בנורמותיהם. עד מה שגורים והאובים היו על המוני העם שיריו של פרוג בכלל, ובמיוחד שיריו. שא נפשי עד אפסי המרחק מהחלום.

עקב כימון מוסיף ומפרט: "כמה פעמים הייתי שומע שיר זה ויצא כפי ביאליק שריתם שחננה בנות בוכנו איתן. בלנו אהבנו שיר זה. לביאליק היה זכרונותיו על ענין שירי-הולדת הוא נשאר כל חייו נאמן למשורר זה ולא שנה מה הענין לו פרוג בענייני-אישיו, עת ביקש טעמן לנפשו ולשירתי, הערבה ובהתחלפות כתבו על פרוג ד. פרוסמן, ד. בריינר, כלי-החשבון... ח. רבינוביץ, ולמו ריון, נחמן מירון ואחרים. אך אופיינית ביותר היא הערה כתב של מ. ר. ברדיצ'בסקי שכתב: "שירי פרוג ביידיש אינם אמילו שירי-עם אלא תפילות... תפילות אמיתיות מתוך סדרו... ומקום שיריהם שמים יבקר ברכות ולא יבין מירדטי המילים, מכת מיטב של פול ויניר את סריגו."

משה שיר שבא עם הזריו לארץ בילדותו וידע בעלי-פה את שירי פרוג ברוסית, אפר כי, שיריהם של פרוג הייתה לו כחלום של הדיימו האמיתי, אשר ספרנו אל דמיון משורר ילדותי: "לשנים שלמים עלים במכתבו הידי למרוג בשנת 1902 סומת בעברית: לכתוב ידיו היקר, המשורר לצבנה ח. ש. פרוג ביי. וממשיך ביידיש: ליכסטר און בעסטער משורר... שפירושו — המשורר האהוב ביר הרוסית-היודית."

מלבד ההערכה שגילו לפרוג סופרים, משוררים, מלומדים והוגי-עידות, רבתה ההתלהבות לשיריו של פרק המוני העם היהודי בחבל הפווריה, עת יצא רוחו לא וקראת ומשורות בשורות לחנים נבשי פים, בעצונות ובחגיגות בחיטופ יודיים.

משרות של פרוג הושפעו גם רבים מסופרי יודיש כמ — ערבים ונגעלי. אברהם ריון, יהואש ר' לאורשטן גם משוררים כמו דוד הוסטשטיין, פרץ מאיר וז'אטיים.

שיריו בשפה הרוסית שהגיעה לרצפה של טובי המשוררים בימים זמנה לתקופה רחבה רוסית משי סופרים ומבקרים נודעים ונרפסה בספרי-לימוד ובכתיבת תולדות כלל-רוסיות וכן גם נחקלו בספרותם יסוד בחובם היודיים.

כרונמה דאיו להביא את תוכן מכתבו (מתאריך 22.2.1912) של המשורר וההתלהבות הרסית הנודע — ואלרי פרוסמן, מדאשי תנועת הסימבוליזם (וערך הענין, רוסקאית מיטל (המחשבה הרוסית)). המ' יצא למשורר-פרוג את תודתו על משלות שיריו לי פרוסמן בעברו למומים בשורות הבאות: "היני שמשן ההורמנות הזאת, לשפע לו, את חירות הפכו ורחה לו שיש רבות, לקראת הירוע בעל פה רבים משיריו מאו ומירודיותו, הידיו פקש לקבל את הפנת הערבתית העמוקה אליה..."

במקום הנ"ל ח"ך שמו של פרוג למנוח לא רק ברוסיה, שהיתה בה כמאזנית כל העם היהודי, אלא גם בכל תפוצה הגולה ואף מעבר לים.

סוד קסמו של פרוג על שדרות העם החזקות, לא היה נעוץ בשירתו המרשימה בלבד, אף לא בהודות מניו ננוקס-ליכוכותיו בהופעותיו האישיות בשושים יודיים, ששכחו אליו המוני יהודים רבים, אלא בכך ששטע עמו את תווני-הנאולה לעם הרווי והמנוי נח בארץ והיחיות והמורגוטים, הופעתו נשאה עמה בשרות הישנה למחונני המוכואים והמיואשים ומי רוי-ירדך להמלחן מכבלי הגולה לקראת הנאולה הגשמת בדורן של שיבת-ציון, ואכן, לא בכדי הוכר

ש. פרוג

לא במי מעין

לא קמי פצין, כי בקמית יקרות
הרמיט לקשקת את פסקני.
שך שיטת הוא — אין בו אף חבלות.
לא שושנים ולא ורדי-שני.
אלא אף לענה ועקש דוקרני.
ורק אלון בודד בקוץ ערונות.
צמיר-שקנה, קסן וקרורני.
שוקד קלי גוש פנקני-קרומים
ונפול אסוף פתרפת-קסקים.
עמק לקלחלו בקרנים קנהו.
קסרות-עו נחכו עליו בסערה
ויצלטו בעזם ועקבה.
קתקם עליו אוהו שלא יפחו...

וטוב לי בקימים ללא-תון.
בהקשעו חלב מצער יאיון.
לתסות בצל עם נבל-נאקים.
ולקלע צר קמורלי-באקים.
שוב לי שקנת שם בלב הרומיה.
קשוב לרמשיוסו בקסן הקעז.
ומקיטר צולו להמלוח המנה
מול קן-כוכב זוהר ומנגני...

קולות-עבר אשמע מן העלנה
ורקש שרשים כבדי-שנים,
וקחני עמק קתרון-אור עולה
קחשקה של נאנה רבתי-אונים
אף אם סופה תצליח בקסאים
קוצף וקרון וקחיל-צלמתי, —
לא חקנע לטער-קמקים.
לא, לא ימותו שרשיך קממים,
הו, איין שלי קן-הקלפות...

הנה ימים באים, הם באי-קבואו —
וקצאק נדת — שרדי. קמני-קנים —
קבל גומף הירקרק לשתי,
וקטף ותבצלות ושושנים
לקלע ער רבי-ערו וניחתי.
אף בקצף קמים עברו יוכר —
את אור שיני קריר דק-קצאקה
אף קאבו חקלף קבל עוברי, —
ולקשט חקמיה של העלנה
הוא שיר קרש ורם אז ישורר...

קרוסית: קרןכי סבר

הענין הציוני בשפת הרוסית, ראשוניים במשוררונג, באוירה זניגית זו קרא המשורר מאיר ויששכפטי, שהיה גם אסיה-קלום ובמנה באונה עת על השורר הפסנתרי בראשונים, שיר בדוכית סדרשים לומר את כל הנוכחים. כשהתחילו להתעניין כהותו של מחבר השיר הזה, סיפר ויששכפי, כי אכן גם הוא פנה במכתב למשורר השיר, כי יוחא את עצמו הלה ענה לו במכתבו כי הוא בן לארבים יהודיים כפסר בוברוביקוט, פים את לימודיו בקולג' העמסי שם. כעת הוא עובר לבלגר במשרתו של הדיכטמנס כי חרטו... ושמו שמעון שמואל פרוג.

ההחלשות של הנוכחים הייתה כה רבה, שכל הנאספים נוכחו לדעת כי לפניהם כשרוני-משורר, והחליטו להציא כמסדר הדיכטמנס הרבני ולי הביאו למשורר... ו"י הרכבי הכסיה לתת לטעמי רר עבודה במשרד... בקרב הקרואים נאספו 42 דובל ולמרת העברו אל פרוג כמסדר, ופרוג בא למסר-כורג. מאיר ויששכפי שהיה קרוב במקצועו, הידר פרט את זכות-הישיבה בקיר הניורה, ברשמו אותו כ"משרת ביתו..."

בימים ההם עבד במערכת ראשוניים גם שמעון וזבנוב ואף הוא התגורר כ"בשבת אצל צ"ד ב. ורשכטי, וכך התחנפו שני הסמעונים תחת קורת גג אחת ולימים היו לירידי-גוסט, אך מסלונים בדי עזרהם את, על הדרך המובילה לגאולת העם היהודי, שנות העליה רבות התחילה עברו על פרוג בפטר בורג. הן במישור הספרותי והן בהצלחתו הרבה בקרב המוני-העם הרחבים ברוסיה ומחוצה לה, אבל בהקופה האחרונה לשהותו שם, לא הויר הגורל פניו למרגו. עליאף ההגברות תנופת חיבת-ציון, הלה כי אוכלוסיה יהודית ברוסיה גם הירדרות לאומית מייסדת עקב הלכי הרוח של תנועת-ההשכלה ורבים מלבוני היהודים או — סופרים, מלופדים ואף מני חליבי-עסקנים — המירו את רגלם, ולרוב לא לענו השלת זמיות והפכת הגאייחיים במשרות רבות וכהוארי פרופסורים, וכך הם נכרתו כליל מגוף ה"אמה העברית. על כל אלה נחוספה אצל פרוג מחד להיכליות שאיצתה אותו לעקור מן הביירה הצפונית הקרה אל האקלים החמי'חמית בדרום רוסיה — באורסה. שם חי את שמונה שנותיו האחרונות בא"י וזסו מצא פרוג כבואו גם אוירה חמה ומעודדת כי קרכת הבורת הסופרים שהתרכזה על בעיר זו — מנילי, לופרליכס, ח.ג. ביאליק, ית, רבניצקי, י. פיכמן, לוינסקי, ליליבלום ואחרים.

כיוכל שנים נישאה שירת פרוג בקרב המוני העם היהודי באשר היו שם וכל מסאחי-חיי בתגלמה כשתי המלים שסמס ח.ג. ביאליק מפי פרוג על ערשי מותו, בהיותו שקוע בתצ'י-הכרה: "אוי-ישראל, ארץ-ישראל".

אף כי המשורר עצמו לא זכה להשנים את חלום-חיו לבקר ולחיות בארץ-ישראל, הרי אנשי העליה הראשונה (העליה השנייה שרר את שיריו מימי עלייתם להתיישבות ועד ימי השמירה וההגנה ביהר דה ובלגיה. גם אנשי העליה השלישית" שררו ודיקלמו את שירי פרוג כנאחלים בתקופת כיבוש המבוצה בעבודות הציוניות של מפשלת המנדט, בשלילת כנישים, בראשית ההתיישבות העובדת וכו' ש"י גודו תבונה" וכו', אולם — יתר השלות שבאו אחריהן, לא ידעו ולא זכרו עוד — לא את המי שירר ולא את יצירתו ושיריו, שהיווהו רוח עניוים, התלהבות וחקנות בקרב תנועת היהודי. הרי שיריו נישאו בחלל היתודי גם בקרב גולי סיניר היהודים ואף בימי נאגה ובנשואת-המשכבו: וראוי ותשוב להביא כאן מובאה במכתבו של המוסי קלוג מאיר נוי מתל-אביב, שכותב גדולה היא לו על שפרו עשרות לחנים של שירת פרוג. ככתבו זה לכותב הסופרים הניע בתשובה על שאלות האותות: כשנאל על היקף הלחנים הניל, וכה כתב במכתבו: "... רבות על המנגינות לשירי הנפלא של פרוג "ואמד את סספרתי (הדול הבוכסיים), אך המשלחה שכתב היא זו של אבא... קשה עד למאור לשפוט אותה בחומים הליבני בעזרתה את כל הקריות של היניש, דבקנות, חיינות, התחשבה התיית והיאש, אין למנינה זו מקצב קטוע והיא משרת כרצ"י סופי... אבא חרם כמנו קלוניה ביום 5 כנומכבר 1912. זה היה יום המיסי, כמובא-שבת, כשכוע לפני מותו שר. אותו לכל המששעה הבוכי, והיור נשמע כמבחה איתנה וועקתי-יארם נני ההפסלה והי מצב הפראזי ללא תקוה ומנא... זה היה שירו האחרון של אבא..."

ביום סתיו, כ"ב באול תצין, הוגל פרוג למנוח עולמים באורסה, כשהוא מלווה רבבות רבות של המוני עם הייתה זו לווית ענק שאודסה לא ראתה, כמותל שנים רבות.

לפני ארבע שנים הענינו עצמותיו של פרוג על ידי מקייל זכור בבית העלמין היהודי (שולרס) על-ידי השלטונות) אל בית-הקברות הכללי החדש באורסה, מצבת השיש השומר נקעה על-ידי הא"י ש"ם בשנת 1910, ועם נטיגאת ברוסיה נתקעו קרני גות הבירה שלהם בבוקרסט שרומניה ובתוכן גם מצבת פרוג. כשנו נתגלתה על-ידי יהודים, לפי הכי טובת פרוג, למשורר צער התאמה — שמעון פרוג, היא הוצבה זמנית בבית-העלמין היהודי שם, עד שלסכנו הולעתה לארץ, בהשגדלות הנמרצת של הרב אגודת הסופרים דאו ה' ישראל מן ובעזרת הרב הראשי של רוסניה מ. רות.

ביום כ"ב באייר תשל"ו (20.5.76) נתקיים טקס גילוי המצבה בבית-העלמין הישן בתל-אביב בחולקת המצ' בוח של אחי הסופרים — ביאליק, מרטינובסקי, שניאור, פיכמן, רבניצקי ואחרים.

* משה אונגרפלד: ביאליק ובני דורו.
** מאיר ויששכפי הוא מחברו של השייר העממי הנודע, חדר קסן, צר והמיסי...